

Vad ska vi växa till?

Vad ska man tro på, kavajen eller skorna? Mina skor är ett par ekologiska gymnadojor som jag köpte för ett år sedan för 1 200 kronor. Jag hade skavsår hela förra sommaren men nu sitter de bra. Min kavaj är i svart sammet och köpt för ett par hundralappar 1994. Jag har lagat fickorna och om jag syr ihop ett hål i fodret kan den fortsätta att vara snygg ett tag till. Kanske.

Hur vi konsumerar spelar roll, det har alla fattat nu. Varenda människa, och vartenda politiskt parti och vartenda företag, har förstått att klimatförändringarna är verkliga, att de kommer att leda till katastrofer och att det är vi som har orsakat dem. Det är därför bilfabrikerna spottar ur sig så kallade miljöbilar, det är därför resebolagen marknadsför insatser för miljön, det är därför man får 352 träffar när man söker på "hållbar tillväxt" på den svenska regeringens hemsida. Och det är därför jag har köpt de här skorna.

Men det finns de som inte tror på hållbar tillväxt. Jag läser tre böcker, företagsekonomen Mats Alvessons *Tomhetens triumf*, miljöforskaren Björn Forsbergs *Tillväxtens sista dagar* och samhällsforskaren Christer Sannes *Keynes barnbarn*, och jag blir övertygad om att tillväxten faktiskt är ohållbar.

Christer Sannes visar, med otaliga statistiska exempel, att något direkt samband mellan välstånd (pengar) och välbefinnande (lycka) inte finns. Egentligen räcker det att tänka efter. Tillväxtidealet dominerar all svensk politik, från höger till vänster. Samtidigt ser vi att svenskarna inte mår bra. De flesta former av psykisk ohälsa ökar. Särskilt barn och ungdomar har, visar samstämmiga undersökningar, allt svårare psykiska problem. Självmord är den överlägset vanligaste dödsorsaken bland ungdomar. Det finns förstås ingen som vet att detta beror på tillväxtfixeringen, sådan forskning saknas, men faktum kvarstår att det tillväxtparadigm vi lyder under inte förmår få oss och våra ungar att må bra. Så mycket vet vi.

Christer Sannes tes är att vi måste jobba mindre, allt för att minska slitaget på miljön och prioritera gemenskap och annat som bevisligen får oss att må bra. Det är bakgrunden till titeln på hans bok; den brittiske nationalekonomen John Maynard Keynes menade att tekniska framsteg och effektivisering inom produktionen skulle leda till att behovet av förvärvsarbete skulle minska så att hans barnbarn – vi – bara

skulle behöva arbeta kanske tre timmar per dag för att behålla samma levnadsstandard.

Ett problem är att tjänsteproduktionen inte går att effektivisera på samma sätt som produktionen av varor. Det är vänsterns perspektiv i försvaret av tillväxten: den tryggar välfärdstjänsterna. Men som Christer Sanne visar kan välfärden finansieras utan tillväxt. Ekonomin måste inte växa, skriver han, skatterna kan vi höja ändå, bara vi bestämmer oss för att avsätta en större andel av ekonomin till sjukvård, skola och omsorg.

Om vi vill, tänker jag. Vi lever i en demokrati. Vi bestämmer. När man är instängd i tillväxttunneln så är det en tanke som svindlar.

Björn Forsberg är radikalare och mer svartsynt. Pessimist, skriver han själv även om jag tycker att han har ljusa idéer. Tillväxt är, menar han, ingen förutsättning för verkliga ekologiska framsteg. Tvärtom: ekonomi och ekologi står i motsättning till varandra och måste frikopplas från varann.

Man nästan hör hans hånskratt när han beskriver de negativa effekterna av vissa så kallade miljöinsatser. Det kanske tydligaste är etanolbilarna – för fylla en stadsjeep med etanol krävs lika mycket odlingsmark som för att föda en människa i ett år. Och den så kallade rekyleffekten innebär att de pengar vi sparar på miljöinsatser inom ett fält, till exempel genom att hushålla med el för uppvärmning, med största sannolikhet används för annan miljöskadlig konsumtion, till exempel resor. På så vis äts alla positiva miljöeffekter upp.

Mats Alvessons bok spretar åt alla håll men ett begrepp som fastnar hos mig är "missnöjesproduktion". Det som företagen kallar marknadsföring är i själva verket produktion av missnöje – satsningar på att få oss att inse att vi inte duger, att vi måste korrigera våra brister, att vi ska ge oss ut på stan för att shoppa oss en identitet som är lite mer rätt.

När resebolagen marknadsför utsläppsrätter så är det, tänker jag, på sätt och vis också missnöjesproduktion. Vi får skuld känslor och dövar dem med några kronor som ska främja miljön – och som höjer tillväxten. Vår så kallade miljöinsats rymms inom det system som målmedvetet tuggar i sig vårt bo i rymden.

De tre böckerna håller mig vaken om natten. Jag frågar mig: Vad ska vi växa till? Tillväxt är en sak, utveckling en annan. De måste hållas i sär. I hundra år eller mer har vi haft tillväxten som norm – ett snävt perspektiv som visat sig skada oss. Nu är tid för friare tankar.

Min 14 år gamla sammetskavaj är faktiskt utsliten. Så jag köper en ny, vinröd – och vintage som det heter på 00-talets nyspråk. Begagnad. Fast egentligen inte, inser jag när jag ser att originaletiketten sitter kvar. Istället för att använda den har någon skänkt den till en second hand-butik. Ett bevis så gott som något för vår överkonsumtion och för att störtfloden av konsumtionsproduktioner är så stark att den kommer att ta tid att hejda. Men om vi inte gör det själva kommer jordens begränsningar att göra det åt oss. Då kommer vintagekläderna att sina och då kommer jag, om kanske 14 år, att laga fodret på min vinröda kavaj.

Katarina Bjärvall

frilansjournalist och författare till *Vill ha mer. Om barn tid och konsumtion*